

C
77
A

DMP
3
28

A A R O N,

S I V E,

SANCTORVM VESTIMENTORVM
ORNAMENTORVM QVE SVMMA
DESCRIPTIO: AD SACRI APPARATVS
INSTRVCTIONEM:

BENEDICTO ARIA MONTANO
HISPALENSI, EXPOSITORE.

A N T V E R P I A E

Excudebat Christophorus Plantinus
Regius Prototypographus.

M. D. LXXII.

BENEDICTI ARIAEE MONTANI
HISPALENSIS PRÆFATIO.

SACERDOTII antiqui, quod cūmbra fuit admiranda illius lucis, quæ per Iesu Christi sacerdotium atque sacrificium emicuit; arcanam significationem recte agnoscere intelligi non posse, nisi partes omnes cognoscantur, quibus illud ministerium instructum ornatumq; fuerat, aperte satis sanctissimus ille vir Paulus indicauit in illa mysterijs ac profunda doctrina plenissima Epistola, quam ad Hebraeos conscripsit: in ea enim multas huius generis ac ministerij partes exactissimè explicando persecutus, plures alias significationes tantum attigit. Idem etiā Iohannes Apostolus in libro quem Apocalypsin inscripsit, non uno tantum loco egit, quinimo totum illud argumentum, quod omnino diuinum, diuinag; sapientia rationibus refertum est, multis allusionibus & significationibus ex antiqui sacerdotij observatione petitis, instruxit & amplificauit. Cum verò inter ceteras illius ministerij partes, cōfimentorum ornatusq; omnis rationem à Deo præscriptam, diligenterq; à Mose, atque deinceps dum illa sacula durauere, non sine magno arcana significationis testimonio obseruatam perpetuò fuisse sciamus, & officio nostro satisfacturi, & sacrarum rerum studiosis operæ precium facturi esse videbamur, si partes ipsas, uti habuisse cognouimus, breuiter ac dilucide describeremus, ut ex obseruata atque inspecta prius imagine illa cūibili et corpore a spiritualis illius ornamenti ac decoris, quo summus ille sacerdos, quem hec omnia significabant, æterno Patri pro mundo omni litaturus placuit, contemplatio certius & expeditius iniri possit. Cupimus verò nos ad publicam cūtilitatem de his reconditionibus rebus ac mysterijs aliquando differere, aut aliquos sapientie spiritu præditos extare, qui melius etiam, quam nos possumus, differant. Nec verò dubitamus, quin Deus omnia hec, atque his etiam plura & maiora aperiri & communicari hominibus velit, si modo tantum in eis studium, tantusq; harum rerum amor, quantum ipsarum dignitas postulat, reperiatur. Datum Antuerpiæ VII. Cal. Aprilis. cīo. Iō. lxxii.

A A R O N,

S I V E ,

S A N C T O R V M V E S T I M E N T O R V M E T O R N A T V S D E S C R I P T I O .

SANCTAS vestes eo ordine, quo indui solebant, describimus: namque in sacris libris alia ratio initur, ordinis nimurum eius, qui in opere faciendo obseruatus, atque in sacerdote induito spectatus est.

Atque totius huius ornatus materia eadem fuit, quæ in cortinis tabernaculi penitioribus, addito tamen auro, & gemmarum vario genere. Illi (inquit) accipient aurum & hyacinthum, & purpuram, coccumq; bis tinctum, & byssum. Est autem hyacinthus qui Hebraicè dicitur נַחֲלָה, color inter rubrum & cælestem, quem Hispani Cardeno vocant. huius interpretationis auctor est Iosephus, quem Græci Latinique postea sequuntur. Purpuram verò, quam פְּרִזָּה Hebrei, Chaldaei verò פְּרִזָּה, siue proprio ipsorum, siue alieno pronuntiant nomine, color omnino rubeus est, quem Arabes حَرَبَة vocant. pictoribus hic color Taca vocatur: Cremesnum siue carminum multi vocant. Coccum verò bis tinctum, quem Hebraicè צְבָדָה dici nouimus; quod ex verbo vermiculum iteratum siue vermiculatum iterum reddere possumus; idem est nobis, qui sèpè ab antiquis commemoratur, murex, & murex iteratus siue διβαφος, & ostrum dicitur. scimus enim conchyliorum siue cochlearum genus esse, qui murices Latinis dicuntur, quorum animalculorum sanguine cum aliis rebus commixto, vestes tingebantur, exèque splendore maximo præter cæteros colores nitebant: erant autem graui odore, quem corrigi opus esset.

Hec Calabrum coxit vitiato murice vellus, dixit Satyricus. erant verò bis tinctæ lanæ, omnium primæ & pretiosissimæ. Hanc vocem Chaldaeus interpretatur פְּרִזָּה Colorem splendentem. Byssus qui Hebraicè בְּשָׂר, ab eximio candore marmori æmulo dicitur, perpetuò à Chaldaeis בְּשָׂר Bus appellatur, vnde byssus Græcis ac Latinis in uero ex more mutata pronuntiatur. Est autem optimi & albissimi lini genus: cuiusmodi Aegyptiū sèpè vidimus. illius enim regionis laudatissimum esse, in sacra Geographia docebamus. Atque ex hac materia vestimenta & ornamenta numero & forma distincta, comparata sunt. : תְּמִימָה תְּמִימָה : בְּשָׂר : נַחֲלָה : נַחֲלָה : תְּמִימָה Latinè, vt nostra versio habet, Rationale, superhumeral, tunica, linea stricta, cidaris & baltheus. Horum ratio ex descriptione ipsa commodius, quam ex nominibus, cognosci potest.

Præter feminalia, quæ communia Pontifici maximo ac minoribus sacerdotibus erant ad usum operendi carnem turpitudinis suæ, illorum ornamentorum, quæ in gloriam & decorum facta fuerunt, prima omnium fuit, quam interpres noster Lineam strictam, & tunicam, & tunicam byssinam vertit, Hebraicè תְּמִימָה vocatur, Chaldaicè verò מַתְּבֵלָה אֶתְּבֵל exponitur. eiusmodi forma fuit, qua talaris Romanorum stola. atque ita perpetuò Ioannes docet, cum de huius vestis arcanâ significatione in Apocalypsi verba facit: erat autem vestis longa, manicata, qua totum corpus, capite & collo excepto, induebatur. hæc Aaroni sacerdoti ex simplici byssi materia confecta fuit, ita tamen texta, vt oculorum figuræ continuis contiguisque ordinibus referret; eo modo quo apud Romanos scutulatas vestes aliquando in usu fuisse legimus. Nam è C H E THONETH THASBERTS, tunicam occellatam ex verbo vertere possumus, atq. ita in Arabicâ versione يَمْعَل

legimus, pro يَمْعَل, in Chaldaica verò Paraphrasî يَمْعَل, quæ Polymitam antiquo vocabulo, & nostris vulgaribus linguis Listatam vertimus: erat enim certis ordinibus quas Listas vocant, insignis; illiq. ordines occellati oës, cuiusmodi mappas in hoc Belgio contextas vidimus, quæ perdicis oculi, à figurarum illa rû frequentia, vulgo vocantur. Hoc autem ut singulare neq. arcana significatione carens, in hac prima veste annotatu visum est dignissimum.

Descriptæ iam à nobis Tunicæ lineæ, superinduebatur aliud vestimenti genus, quod Hebraicè בְּשָׂר dicitur, pro quo nostra versio Tunicam reddit, ad verbum verò Supparum dicere possumus: cuius usus semper fuit, vt super alias vestes honoris ac decoris gratia induceretur. Fuit autem eodem nomine duplex vestis forma; altera Meghil simpliciter, altera verò Meghil, Ephod appellata. atque prior quidem communis erat tum sacerdotum tum principum, viroru ac foeminaru vestis, eaquæ soluta ac sine manicis, qua totum corpus amiciebatur; cuius usus vestis Romanis, Toga; Græcis Pallium, fuit; altera verò vndique clausa, præter capitiū quo inducebatur caput, & foramina iuxta humeros per quæ brachia exerebantur: hanc Scriptura vocat Meghil Ephod, hoc est supparum cinctorum vel strigatum vel scapulare. de quo uobis sermo est. Erat autem hæc vestis Romanæ prætextæ forma ferè similis, quam tunica illa linea siue stola breuiorē ex lana hyacinthini coloris parari insit Deus, hac forma integra videlicet, nulloque latere aperta, nisi quantum brachia caputque admitteret, orificio superius factō, totaque inconfutabilis, opere, inquam, textoris, quæ in orificio limbum haberet (Labium Hebraica lingua vocatum) ad instar collaris ac limbi loricæ antiquæ: sic enim Hebraicè legimus, בְּשָׂר יְפֵי. Sicut os loricæ, vt Chaldaeus paraphrastes exposuit. oportuit autem limbum illū siue labium, quo orificium muniebatur, firmum esse, neque id tamen assutum erat, sed textoris opere cum ipsa veste simul contextum: idque integrum omninoque rotundum, non apertum aut fissum aliqua ex parte, vt collaria in vestibus habere solent, quæ nonnulli aperiuntur, vt facilius caput admittant. at verò in hac veste præcepti legisque formula cauetur יְפֵי אֶל Non finetur, siue non scindetur. neque enim ob id limbus addendus videtur, vt non scindatur, sed limbus integer describitur illa oratione. Huius vestis inferioribus simbriis siue lacinię malogranatorum figuræ appensæ sunt, quæ ex hyacintho, purpura & ostro constructæ erant miro artificio; triplex enim color malogranatorum est, quippe grana eximio candentiq. rubore lucet, aut pellucient potius: cortex hyacinthū refert plerumque, sed qua parte Solem accepit, purpureus omnino conspicitur. igitur grana mali pupici fissi ex ostro siue murice imitatus est artifex. cætera verò ex duabus aliis coloribus hyacintho & purpura. Inter bina quæque malogranata singula etiam tintinnabula ex auro conflata appendebantur ad formam (vt vox Hebræa significare videtur) mespiloru, cuiusmodi tintinnabula ex aere in usu etiam hodie sunt: nullumque tintinnabulorum genus est, quorum alia aliis similiorem sonum edant, quam hoc quod mespili refert fructum. Sunt qui trahant duo & septuaginta mala granata totidemque tintinnabula fuisse.

תְּרִטְמָה Tertium atque ultimum indumentum fuit Ephod, à præcingendo, siue rectius ab ambiendo dictum; ambibat enim humeros, tergum, & pectus: Latinus interpres noster Superhumeralē translūlit, alij antiqui scapulare dixerunt. materia constabat varia ac multicolore, auro imprimis ductili, hyacintho ac purpura, & ostro siue cocco bis tincto, opere Phrygionico commissis: Opere, inquit, **בְּגַדְתִּים** Cogitantis, hoc est, ingeniosi artificis. Eius duas partes fuere, anterior & posterior ad humeros coniunctæ, cætera verò solutæ, quæ ut corpori hæcerent, balteo, ut inferius diceimus, cingebantur. Atque in utroque humero singulæ gemmæ auro inclusæ, eademque magnæ alligatae sunt ex annulo in ipsa inclusione fixo; in altera quidem gemma sex nomina filiorum Israel, in altera verò altera sex incisa fuere magno artificio, ita ut ea nominatae cœderot induti humeris sustinerentur. Fuere autem gemmæ ex eo genere quod **חֵבְרָאִים** dicitur, Latini fere omnes Onychem vertunt. Chaldaica verò & Arabica interpretatione manifestè docent fuisse Berylos: vocatur enim perpetuò à Chaldais **בְּרִין**, ab Arabibus verò **بَرِين**, ita ut in utraque lingua tres radicales consonantes berylli agnoscantur. illæ verò picturæ quibus vestis hæc variabatur, nullam certam ac perpetuam reum naturam referebant, non humanam, non animantis cuiusquam, neque arboris aut plantæ alicuius, sed ingenio arteque inuenta constabant: cuiusmodi, quæ vocantur Maurica siue Arabica, siue Phrygionica excogitare acu pictores solent. id est enim dictum est, Opus cogitatis, siue, ut nostra Versio habet, opus polymitum. Atque huic indumento siue pectorali quatuor annuli firmissime assuti erant, duo in humeris sub illis gemmis, quas auro inclusas iam descriptissimas, & duo inferius ea parte qua balteus accingitur, ad utrumque latus.

תְּרִטְמָה Ex eadem omnino materia, hoc est, ex auro, hyacintho, purpura, & murice dibapho ornamentum summi sacerdotis pectori imponendum factum est, quod Hebraicè **בְּגַדְתִּים** dicebatur, Latine Contemplationem siue observationem iudicij, ex verbo reddere possemus, quod mysticum, valde ornamentum atque instrumentum erat à Deo institutum, cuius vnu sortes diuinæ ducerentur, certumque oraculorum petendotum redideretur ius. Græci interpretes **λογίον** vertere, vnde Rationale in nostram editionem est deductum, significatio satis apponit ad rem ipsam quæsita. Fuit autem illud ornamentum quadratae figuræ, hoc est, quatuor lateribus æqualibus ad angulos rectos coniunctis. singularumque laterum mensura fuit **זֶרֶת**, quam palmos tres siue dimidium cubiti continere in lib. De mensuris docebamus. eratque eiusdem operis & artificij cum Ephod, nec tamen simplex, sed duplex, id est, geminum, ut ex tribus lateribus altera pars alteri commissa esset, ex uno autem laterum dextro, videlicet apertum, qua aliquid in illo ornamento asseruandum inferri posset, ut inferius dicemus.

Huic autem ornamento gemmæ duodecim auro inclusæ artificiosè hærebant, in quibus duodecim filiorum Israel nomina incisa fuere, incisione qualem sigillis antiquis gemmarum inditam videmus; quæ longè tamen omne aliorum artificum exemplum vinceret. erat verò gemmarum quadruplex ordo, teneaque in singulis ordinibus gemmæ, quarum Hebraica nomina fuere.

Primi ordinis, **בְּרִין פְּתַחְתָּה** Odem, Pitzah, Barkeith.

Secundi ordinis, **בְּרִין סְפֹרְתָּה** Nophech, Zzaphyr, Iahalom.

Tertiij ordinis, **בְּרִין שְׁמָן לְסֵם** Lesem, Sebo, Ahlamah.

Quarti ordinis, **תְּרִטְמָה שְׁמָן** Tharsis, Soham, Iaspheh.

Series autem nominum incisorum ex nascendi or-

dine, atque ex Ierosolymitano Thargum illam fuisse obseruauimus.

- 1 Reuben, Simeon, Leui,
- 11 Iehudah, Isachar, Zebulun,
- 111 Dan, Nephthali, Gad,
- 1111 Aser, Ioseph, Biniamin.

Illarum verò gemmarum certissimam rationem nō omnium exactè definire possumus; quantum verò studio ac diligentia hactenus reperire potuimus, breuiter exponemus.

בְּרִין Odem nomen accepit à sanguine, cuius color omniō refert: quidam Sardium vel Sardonyx esse dicunt; nos verò cum Helia Rubinum apud nos dictum esse arbitramur; maxime cùm Chaldaicè vocari sciamus **בְּרִין זָמְחָן**, id est, rubrum, affine autem est nostrum nomen Rubin nomini Reuben, quod in illa gemma incilum erat. Ierosolymitanum Thargum etiam **בְּרִין רָבָבָה** vocat, eadem rubedinis significacione.

בְּרִין Pitzah, literas habet radicales tres cum Topazio conuenientes P. T. D. quanquam transpositas cum T. P. Z. nam z. & D. eiusdem sunt soni. ideo topazij genus esse videtur, viridis tamen & prassini coloris, atque smaragdo ænuli. Namque Chaldaeus Paraphrastes tā Onkelos quām Ierosolymitanus, alter **בְּרִין**, alter **בְּרִין** exponunt. hunc in Aethiopia nasci Ezchiel indicat generosissimum. ita nostra editio recte habet Topazium. Prassoiden smaragdum sunt qui appellat, quod genus gemmæ apud Aethiopas nascentis, auctore Iuba, acriter viride est, maximeque à Plinio laudatum.

בְּרִין Bereketh. à fulguris vel fulgetri, quod colore ac splendorc imitatur, similitudine, nomen accepisse videtur, atque apud Babylonios & Ierosolymitanos nomen idem tuerit **בְּרִין** & **בְּרִין**. Quamobrem Chrysolithū, vel illam Chrysolithi speciem esse existimamus, quam Topazium aureum vocant, Straboque in Ophiade insula reperi, ex Arthemidoro narrat, pellucidam, & splendore auri resplendentem: quanquam quæ propriæ Chrysolithos est, fulgur verius referat.

בְּרִין peregrinum nomen est, nisi à conuersione ac mutatione, ex verbo **בְּרִין** derivetur: subobscurum ideo lapidem esse nonnulli dicunt. sed Chaldaeus Paraphrastes aperte **בְּרִין** Smaragdum nominat. Ierosolymitanum verò Thargum **בְּרִין** vertit, quod nomen a memoria iuuanda natum videtur. estque fortassis eiusmodi smaragdi virtus.

בְּרִין Zzaphir nomen apud nos retinet Saphyri, quam gemmam eiusdem cum nostro Saphyro generis esse, hoc est, cælestis coloris, Moses aperié docet. Et sub pedibus (inquit) eius candor Saphyri, & veluti cælum in claritate. Sed distinguunt Hebrei Saphyri species per colores: aiunt enim quosdam esse albos, eosdemque Adamantes vocari; quosdam verò cælestem omnino referentes colorem inter album & cæruleum. Et Saadias Saphyros inter Chrystallorum genera collocat. In homelias Hebreorum narratur, quidam qui Saphyrum emeret Romæ, constituisse de precio, si modò periculū fieret: factumque fuisse periculum gemmæ in incude malleo percussæ, quæ malleo incudeque læsis, tamen illæsa permanerit, vnde consequitur Adamantem, qui huiusmodi ferri vim superet, Saphyri genus esse. vocatur autem hæc gemma ab Onkelos **בְּרִין סָבְזָן**: in Ierosolymana verò Paraphrasi **בְּרִין סָבְזָן** Sympoliana dicitur. itaque Saphyrum hoc loco interpretamur, non hoc fortissimum genus, sed illud alterum quod colore & firmitudine ab hoc differt, cælique speciem refert.

בְּרִין Iahalom. à contundendo & percutiendo nomen habet in forma futuri, quæ naturam ac perpetuitatem, vt saepe iam alijs docuimus, indicat. Estque à firmitudine & vi alias gemmas, atque adeò ferrum rumpendi, ita dictus hic lapis. Quare hic verus Adams mas

mas videtur esse, atque ita ab Arabibus vocari dicitur
الْأَلْمَسُ Almas, pro Adamas : autores Saltadias & Abraham Hispani. Hunc Onkelos vocat אַנְקָלֶס eadē significatione cum Hebræo nomine : nam significat idem quod Capiens vel ferens percussionem. atq. hunc eundem Ierosolymitanus אַנְקָלֶס Ocolum vituli nominat.

7. *Lynctius.* שְׁלֵשִׁים Lessem Lygurium vel Lyncurium nostri vertentur. quem ex Lyncis vrina coamentari Plinius scribit, indeque dictum affirmat nomen שְׁלֵשִׁים, iisdem consonantibus, quibus Lynx constat. nam Græci & Latini propter suas inflexiones & pronuntiationes pergrina verba facile deformabant. Onkelos hunc lapidem קַנְחִיר Kanchyri vocat, proxima etiam Lyncuri pronuntiatione. Ierosolymitanus יְנָס nominavit, eundem Arabicè vocari يَنْس, Ionas doctor affirmat. Porro Iosephus Lygurium nominavit, idque Versio nostra habet.

8. *Turquesa.* שְׁלֵשִׁים Achaten Græci ac Latini verterunt; sed Chaldaeus paraphrastes אַרְבָּעָה reddidit, Tarkaia. estque apud nos Turquesa dicta. Ierosolymiana paraphrasis יְנָס vocat : ferrugineū vel ferreum vertere possumus. Antiqui Hispani Iudei Turquesam quoque dixerunt hanc gemmam.

9. *Amethystos.* שְׁלֵשִׁים Ahlamah. à somnio nomen habet; quare valere aduersus insomnia quibusdam videtur: atque ita Arabicè vocatur אַלְמָתָה Ad somnia. hanc gemmam עֲזָבָן Onkelos vocat, hoc est, Vituli oculum. Ierosolymitanus verò interpres יְמָרָגִין Zemargadin. Nostri Latini, Græci, & Hispani interpretes Amethyston vertere. cui affine aliquid habere videtur Ierosolymitanum nomen.

10. שְׁלֵשִׁים Tharsis. siue ex inuentore, siue ex loco vnde afferebatur, hoc est, ex Aphricæ parte Carthaginem postea dicta, siue ex mari colore, quem refert, quod Mediterraneanum mare, Tharsis per metonymiam dicatur. Lapis ille est qui ab Italis Aqua marina dicitur, cuiusmodi nos elegantissimum aliquando habuimus & magnum. sic enim hunc lapidem Ierosolymitanus paraphrastes & Onkelos vocant אַרְבָּעָה. Sicut mare, vel simile mari. Θαλάσσιον à Tharsis, vel hoc ab illo nomine deductum videtur, est autem Θαλάσσιον de quo Poëta:

11. *Marij. li. 1.* Duasq; similes fluctibus maris gemmas. &c. Latini Interpretes Chrysolithum esse dixerunt. sed de Chrysolitho iam differimus.

11. שְׁלֵשִׁים Beryllum esse, superius diximus, ex perpetua Chaldaeorum paraphrastō interpretatione, qui redunt, בָּרְלָה Burla. nostri Onychem vertunt: sed Onychis multa genera sunt, nobis vltra decem videre contigit: decem & octo ostensorum se Iacobus Trezzius Mediolanensis amicus noster pollicebatur: inter quæ Berylli fortassis enumerantur: nam & Beryllorum non vnum genus esse ex antiquis accepimus; inæquales enim Berylos appellat Satyricus. accepimus ab eodem Iacobo Beryllum pallentem chrystallinum; qui etiam lacteum se nobis querere aiebat. hanc gemmam שְׁלֵשִׁים Ierosolymitanus אַלְמָתָה Bedolha vocat, affini vocabulo Berylo. namque R. in D. mutari, vt Rodanum, Dodanum, iam alias docuimus; Arabicè etiam vocari אַלְמָתָה Belor, diximus.

12. שְׁלֵשִׁים IASPEH. Iaspidis nomen apud Latinos retinet, quanquam & Græcè & Latine legamus alicubi βήρυλλος. Arabicè autem in huius loci & lapidis interpretatione יְאַסְפֵּה IASPEH scribūt. Quid verò causæ fuerit, quamobrem à Ierosolymitano interprete gemma hæc נְגָדֵל appelletur, diuinare fatis recte nequeo, nisi fortassis margaritæ nomen etiam Iaspidi illo saeculo vulgariter fuerit tributum. Certè Onkelos hanc אַסְפֵּה Panteren vocat, nomine omnino Iaspidi conueniente; Panteram enim animal, pictam esse nouimus, atque macularum elegantia cæteras feras illicientem,

Pictarumque iacent fera corpora pantherarum.

color totius pellis, præter maculas, fuluus est. eiusmodi

maculosas & fuluas Iaspides vidimus;

— atque illi stellatus Iaspide fulua Ensis erat. —

sunt autem Orientales omnium optimæ ac pulcherrimæ. Electro potens & Iaspide clarus eoa. Est & viii.

dis Iaspis, sed fuluam in pectorali fuisse, satis indicat nomen Pantheræ, à Chaldæo expressum.

Atque hæc de gemmis breuiter indicasse satis fuerit. iam cæteras huius ornamenti partes absoluamus.

Hoc rationale, siue pectorale, seu contemplatio iudicij expli-

cationis causa dicatur, quatuor armillis, siue annulis,

ad quatuor angulos affixis, auctum erat: ex duobus su-

perioribus ligabatur catenis duabus aureis, in spintris

formam contortis, quæ singulis vncinis adnectebantur

duobus illis annulis, quos in humeris Ephod sub lapi-

dibus magnis auro inclusis, depinximus; inferius verò

vittis siue funiculis duobus ad utrumque annulum in

Ephod, iuxta cingulum ad dexteram lauanique assu-

tum alligabatur, ita ut quoconque modo atque habitu

sacerdos esset, tamen pectori semper hærenis ornamen-

tum hoc haberet. atque ita nostra Versio habet: A se

intuicem rationale & superhumeralne nequeant separati: vel ex Hebraico verbo, Et non attollatur rationale

desuper Ephod.

Fuit præterea Balteus ex eadem materia, eodemq;

artificio cum Ephod, & rationali factus, qui Ephod cū

inferioribus veltibus omnibus continebat.

Postremum verò capit is indumentum atque orna-

mentum fuit, quod תְּרוּמָה Hebraice dicitur, nomine à cidatis.

תְּרוּמָה, quod Ambire & operire significat, deducto. am-

biebat enim operiebatque caput, eo ferè modo, quo

Orientalium incolarum Tiara, quam Turcico voca-

bulo Torbant dicimus. nostri interpretes Cidarim &

Tiaram vertunt. ea linea siue byssina omnis erat sim-

plicissimæ candidissimæque albedinis, cui ad frontem

alligabatur aurea lamina, hoc elogio inciso לְמִינָה Lamina.

hoc est, Sanctus Dominus. Atque hæc vestimenta

ornamentaque omnia summorum illorum artificum

opera & industria ex divino consilio facta sunt.

Vnum illud mysteriis plenum genus restat indica-

dum, quod ex natura visuque sui תְּרוּמָה Havrim

& Hathumim vocabatur, quod ex verbo Inflammationes illuminationesque, & perfectiones atq. simplicitates reddere possumus, cū adiuncta notatione insigni, videlicet illas illuminationes, & illas perfectiones.

Noster interpres Doctrinam & veritatem vertit. omnia enim hæc & plura etiam in illis Hebraicis nomini-

bus continentur. Hanc autem rem, cuiuscunque na-

naturæ illa fuerit, hominum artificio factam, aut compa-

ratam non fuisse, sed diuinitus datam Mōsi, vel eo

tempore quo lex & tabulae, vel eo quo perfectum opus

fuit, arbitramur, eamque fuisse multiplici figura distin-

ctam, simuletiam claram, lucidam, speculique instar

tersam, ex nominum figura, & numero etiam multi-

tudinis intelligimus. In omnibus aliis, quæ haætenus

commemorata descriptaque sunt, ornamenti & vesti-

bus, hoc modo scriptum legimus. Et facies, & facient,

& scribent. Atque in ipsa curatione eorum sic etiam

legimus, Et fecerunt, & scripserunt; vel inciderunt.

&c. in huius verò arcanae rei commemoratione, Et

pones. siue ex Hebraico verbo, Et dabis in rationale

iudicij Vrim & Thumim. Et in Leuitici libro scriptū

est, Et dedit ad rationale Havrim & Hatthumim. id

est, Indidit in Rationale: diximus autem Rationale

fuisse duplex, tribus lateribus commissum; ex uno au-

tem latere apertum, inter utramque autē partem Vrim

& Thumini inferebant, ibidemque seruata, sacer-

dotis hærebant pectori: inde verò proferebantur, quo-

ties diuinum responsum petendum erat. Quod si

quis nimis curiosè querat, quanam materia illa Vrim

& Thumim secundum naturam constarent, facile à

nabis responsum accipiet, dummodo idem nos certi-

simè doceat, quodnam lapidis genus illud fuerit, quo

lex digito Dei incisa, primū Mosi in Sina monte tradita est; namque illi lapides non ut posteriores à Moysi comparati sunt, sed à Deo ipso dati. Deinde etiam doceat cuiusmodi materia constaret ignis ille cælitus immensus, qui prima Aaronis procurantis sacra corripuit, quem etiam per totos septuaginta annos à Ieremia absconditum perdurasse auctores tradunr. Quali etiam materia manna illud celeberrimum confectum fuerit; quod cùm simplicissimum esset & suauissimum, tamē intra quatuor & viginti horas corruptebatur, & sexto quoque die ad quadraginta horas. vltiusque conseruari poterat: eiusdemque exigua portio, quanta in Gomer capi poterat, per multos annos in arca vase aperto, & facilè perflabili, in perpetuum monumentum conseruata est. Quod si quis respondeat tria hæc genera ultra communem naturæ rationem arcano miraculo constitisse, is à nobis de hoc etiam quarto non minus consonum expectabit responsum. Iam verò si ultra inquiratur, vbinam, quando, & quomodo illa Vrim & Thumim perierint, & an sublata fuerint diui-

nitus, hominumque usibus negata; id de hac re nos referemus, quod de illis aliis tribus generibus legimus: quæ in primi templi excidio à Ieremia recondita sunt, nec vltius reperta, præter ignem sanctum, de quo nonnulli affirmant: id agente Deo, ut hominum genus sanctorum etiam rerum, quæ noui testamenti tempore oblatæ sunt, desiderio & expectatione afficerentur.

Minoribus sacerdotibus una vestis linea tunica sive stola simplex præscripta fuit, cum ornamentis duobus cingulo & cidari ex lino etiam candidissimo confecta. Harum omnium à nobis descriptarum rerum tabulam addidimus, summi, inquam, Pontificis imaginem suis vestibus ornamentiisque instructi, cum ministrorum etiam indumentis. Atque emblematis loco vtrinque suspendimus totum illum apparatus, quem ad sacrificiorum & antiqui cultus usum (qui propriè ac verè id est, Seruitum dicebatur) in promptu esse oportuit, cuiusque nomina & partes in sacris libris sparsim leguntur.

F I N I S.

SACERDOTIS ANTIQV^E SANCTIS VESTIBVS ET ORNAMENTIS INSTRVCTI EXEMPLVM, EX DESCRIPTI^E ONE MOSIS A BENED. ARIA MONTANO OBSERVATVM. CVM MINISTERIALI SACRIFICIORVM APPARATV, ET MINISTRORVM VESTIBVS.

A Linea stricta vel
Tunica sola
B Tunica superior.
q Tintinnabula.
d Malgranata.
C Superhumeral.

D Balteus
E Cidaris, vel Tiara.
FF Lapes orychimi.
GG Vinciri.
HH Catenulae.

I Rationale.
LL Annuli superiores.
MM Annuli inferioris.
NN Vitta furiculi.
OO Annuli posteriores.

NEHEMIA S,

S I V E ,

DE ANTIQVAE IERUSALEM

SITV, VOLVMEN: A BENEDICTO ARIA
MONTANO HISPALENSI DESCRIPTV M.

BENEDICTI ARIAE MONTANI IN IEROSO-
LYMORVM DESCRIPTIONEM PRÆFATIO.

V M P V E R in ea extrema Bethica parte, quæ hoc tempore Extrema-dura dicitur, educarer, preter alios bonos viros quos in literis ac religione rudimentorum magistros habui, usus etiam sum consuetudine, cura, atque disciplina Iacobi Vasquij cognomento Matamori, viri, qui rerum omnium peritia, ac summa vita integratæ sanctissimorum recentis quondam Ecclesiæ sacerdotum exemplum multis testimoniis comprobatum, nostro saculo retulit memorandū: cuius egregias laudes adhuc recenti memoria omni illa in regione constantes nos aliquando (ut eximia virtutis ius, ratiōg, postulat) referemus. Is cùm iuuentum suam varijs peregrinationibus diu exercuisset, magno animi studio impulsus, ac dolore etiam affectus, quod omnium optimam & potissimam illam vnam prætermisset, quæ in Syriam Palestinam pietatis ergo suscipi à compluribus Christianis solet, post annum etatis quadragesimum quartum, è patria denuo profectus, Ierosolymam petiit atq, adiit, in qua biennio cōmoratus est, ijs exercitationibus intentus, que pios homines in illis locis occupare solent, id est, monumentis omnibus rerum à patribus quondam antiquis, & à Christo Domino, atque ab Apostolis tum gestarum, tum perlatarum, visendis, salutandis & obseruandis. Potuit sibi optimus vir in eare abunde satisfacere, quod temporis commoditatem satis opportunam nactus esset; magna gratia apud illius regionis præfectum Turcam inita (erat enim ille ingenio, eloquio, morum & vita honestate ac decore omnibus etiam hostibus amabilis) & pecuniarum, quas secum detulerat, facultate abunde instructus, linguarum non inscius, & picturae artis peritissimus: id quod multe tabule & alia sacrorum monumentorum exempla in sancti sepulchri & Bethlehemi templis ab eo dicata, multa etiam, apud nostrates Bethicos magno in pretio habita, testantur. Idem mihi primas in pictura lineas ducendi auctor magisterq, fuit. itaque cùm eleganti adeò ingenio, totq, artibus prædictis et instructus esset, omnemq, illam regionem, quæ à Ioppe in Iordanem, & à Damasco usque in Beersagh iacet, diligenter attenteq, peragisset, atque ad antiquas cognoscendas res, à fabulisq, recentiorum, qui in illis locis degunt, dignoscendas acri prædictus esset iudicio, quecunque vidit, omnia exactè notauit, & tum literis, quarum autographum mihi amicitie pignus gratissimum dono dedit; tum etiam tabulis à se depictis, expresit. Demonstrabat sèpè ille mihi puer, & ex ore narrantis pendenti omnia ferè illius regionis loca, quo singula modo essent, ut quondam habuisse viderentur, ut nunc haberent: ita ut ego ipse iam adolescens simulachra illa locorum ab eodem demonstrata ac depicta referre expeditissimè alijs possem, à quo etiam magnum & elegantissimum totius Ierosolymæ urbis, & suburbium exemplum suis coloribus in tela depictum accepi. Quantum autem illa per hunc virum menti mee impressa, sacrorum locorum imago mihi utriusque Testamenti libros postea legenti ad multa, quæ in illis libris continentur, cognoscenda contulerit, non est quod hic referam; satis quippe res ratiōg, ipsa docere hoc confirmareq, potest. Cùm verò posteaquam sacrarum literarum lectione imbutus essem, auctoresq, aliquos qui in illo descriptionū genere laborauerāt, legisse; sèpè cum viro illo multa contuli, qui maius mihi lumen ad minutiores etiā res cognoscendas adhibuit. (produxit quippe ille ultra annum septuagesimum etatem, quam sancto admirandoq, absoluit exitu) quo tempore quintum ac vigesimum ipse agebam. Igitur illius optimi viri demonstrationibus primū instructus, cùm multa deinde ex sacrorum librorum lectione obseruauerim, quadam etiam apud alios scriptores adnotauerim, quæ ad topographia rationem expediendam conducere possent, antiquum Ierosolymorum demonstratum situm, cuius cognitionem non minus vitem quam incundam sacrarum disciplinarum studiosis futuram censem, brevi descriptione inita, & tabula etiam depicta in sacro Bibliorum apparatu, opportunè collocandū curauimus, additis iis quæ in celebriorū locorum partiumq, notis obseruatu videbantur dignissima. Præter alios autem auctores, quos de hoc arguento consuluitus, Petri Lacksteyn, diligenter etiam illorum locorum obseruatoris tabula, non ita pridem in lucem edita, usum. Dabitur porro nobis à Deo, ut speramus, aliquando opportunitas plura ac pleniora in hoc etiam arguento describendi: nunc verò ea tantum quæ ad sacre lectionis expeditionem commodissima videbantur, quam brevissimè & clarissimè potuimus, exhibemus, quæ vna cum studio animoq, nostro ad publicam utilitatem promptissimo, pijs & candidis lectoribus, Christianeq, simplicitatis amatoribus probari cupimus. Datum Antuerie Atuaticorum, x vi. Cal. April. clo. 10. LXXII.

HIEROSOLYMAE

VETERIS SITVS.

2.Sam.5.

ERVS ALEM antiquæ vrbis fundamenta in montibus sanctis iacta fuere, iisque tribus, nec omnia eodem tempore tamen. primum enim à Iebusæis solum non magnæ ciuitati construenda optatum fuit, non usque magnum in monte Sion dicto. Est autem mons Sion ex tribus in illa regione maximè eminentibus, ab Austro ad Aquilonem productissimis; idem etiam ab Occasu ad Ortum cæteris latior. in eo colles consurgunt tres, sese mutuò prospicientes: unus ad Meridiem Ortum versus, qui totius illius regionis extremū finē terminat, vnde subiecte vallis planities despicitur, qua fons erumpit, Siloe dictus. huic nomen Mello fuisse, antiquæ nobis historiæ tradunt; alter verò collis interiori montis loco ad Occasum surgit, quatuor ferè stadiis ab illo primo disfitus, qui propriè Sion dictus fuit, antiqua Iebusæorum arce instrutus, inter utrumque ferè tertius eminet magis quam primus ad Aquilonem, & quam secundus ad Ortum situs, quem Dauid Iebusæos oppugnaturus occupauit, ac perpetua deinde sibi ex ædificata domo instruxit: ex illo autem Iebusæorum expugnauit arcem, totumque Mello deinde cepit, construendoq; per montis extrema, muro muniuit. Est autem mons ex illo latere inter Occasum & Austrum ferè præruptus, ascensuque valde difficilis. Ab illa verò Iebusæorum arce Sion dicta; reliqua montis illius pars quæ ad Aquilonem per stadia ferè octo extenditur, Dauid tempore à Iudæis ædificata, nomen obtinuit Ciuitatis Dauid. Ab eadem Iebusæorum arce colles illi, quos Mello appellati diximus, à monticulo domus Dauid angusta valle dirimuntur, quæ & exiguum humorem ex utraque parte emanantem, & pluviarum etiam defluxus excipiens, torrentis celeberrimi, cui Kedron nomen est, initium facit. Atque antiquissima Iebus, eademque Salem, & Ierusalé dicta, sic habuit, ab illo extremo siue promontorio, quod Mello finis est, Ortumque à Meridiem respicit per Occasum, qua montis arca superior porrigitur, ad Aquilonem ferè medium circulum faciens, nisi quantum montis obliquitas variat, perpetuo muro & turribus frequentibus, iisdemque impari magnitudine, ut vestigia atque antiquæ descriptiones ostendunt, munita, ab Aquilone verò ad Austrum obliquo item muro, sed breuiori decursu spacio vallata.

Moriah mōs

Sioni monti alter aliquanto depresso adiacet ab Occasu ad Ortum oblique in arcus formam per Aquilonem excurrens, cui nomen quondam Moriah factū est, Abrahami fide atque obedientia illustris, qui ibidem loci filium suum Isaac, cùm tentaretur, sacrificatus alligauerat. In eo monte Arauna Iebusæi area fuit, quam ad templum ædificandum Dauid olim destinatam, appenso argento sibi comparauit. hæc totius montis pars media ferè est, Austrumque spectat, quæ muro olim circumsepta, ut in sacris Fabricis ostendimus, Mons domus appellabatur, atq; à monte domus totus descensus ad Aquilonem, usque in vallem non nimis latam, quodque reliquum est ad Ortum magna olim frequentia fuit, muroq; à Salomone vndique ambitus. Crescente verò deinde populo, atque religionis causa in eam urbem conueniente, magnum aliud spaciū tertij montis occupatum est, quod suburbium dicebatur, inde ab Occasu incipiens, ubi ab Aquilone ciuitas Dauid desinebat, nomen monti Acra superior fuit, ab illo altero ubi Moriam esse diximus, Acra inferiori appellato, declivi utrumque descensu & valle

angusta in semicirculi formam obliqua diremptus. atque ita tribus montibus extrâ abruptis, continuato muro munitis, Ierusalem ciuitas Orientaliū omniū longe clarissima constituit, tribus magnis partibus interius distincta, ciuitate Dauid & Acra inferiori, quæ Bezetha nouaque ciuitas dicebatur; atque Acra superiori, cui suburbij nomen fuit. Murus autem exterior ita continuatus fuit, ut ex præcipio Mello incipiens, ab Austro totum montem Sion ad Occasum percurreret, angulumque efficeret magnum, qua iam Aquilonem locus prospicit; deinde vero coniuncto Acræ superioris colle ad Ortum in acutum angulum desineret, vnde Ortum per stadia ferè sex prospectas, deduceretur, ac molliter deinde flexus ad Meridiem, qua Moriah mons lato sinu reducitur, quaque rursus contra Mello extremitatem producitur, extenderetur: totus ambitus passuum milliaquinquaginta fuit, sed propter montium, vallium ac descensuum varium situm plurimarum domum capax locus erat.

Interius verò triplici muro vrbis tota diuidebatur eo qui Sionem siue Dauid ciuitatem à Moriah & Bezetha & Acra superiori, & eo qui superiore ab inferiori Acra dirimebat. Valles intercedebant, altera profunda ac longa, quæ à ciuitate Dauid incipiens, inter utramque Acram, ut diximus, perirebat; altera verò & brevior & minus profunda ab Occasu per Meridiem exitus ad Ortum aperiebat inter Mello & Moriah.

Portas in toto muri ambitu nouem tantum fuisse posse legimus antiquas, quarum primam illâ Nehemias refert, quæ templo proxima olim fuerat, inter Meridiem & Ortum dictam Gregis portam, quam Ἐγειανην Euan gelista Græcè appellavit. Secunda porta illa fuit, quæ in patentem vallem deducebat, ideo dicta VALLIS porta, postea Aurea. Deinde verò ea parte qua Moriah montis murus cum Mello coniungebatur porta fuit FONTIS dicta, quod non longè à Siloe fonte distaret. Quarta ad Occasum fuit DAVID porta, versus magnum mare, vnde etiam PISCIVM porta à Nehemia dicta est. Quinta fuit Porta VENTVS, sic dicta, quod non, ut cæteræ, ab Assyriis diruta fuerit. Hanc posteriora sœcula portam Iudicij dixerunt, nimis quæ proxima esset Caluarie loco, ad quem ultimo supplicio afficiendi homines producebantur.

Sexta verò porta contra Aquilonem, Porta EQUO RVM à Nehemia dicta, quam EPHRAIM portâ alias dictam legimus. In ipso montis acuto angulo porta erat ANGVLID dicta, alias verò Biniam in porta appellata; cuius mentionem non fecit Nehemias, quod fortassis suo tempore conclusa fuerit, habebat enim difficultem descensum. Octaua porta AQVARVM dicta, interiacentis vallis exitum excipiebat, qua torrens in valle conceptus, ad Ortum effluens educebatur. Huic proxima etiam porta RVERVM, siue STERQVILINII erat, in ipso muri ab Ortu in Meridiem flexu: hac autem ut nomē & situs commoditas indicat, simus & rudera in torrentem deiicienda, vel in hortorum, qui secundum torrentem consiti erant, usus efferebantur. Ex his portis in omnes terræ Israelis partes exitus patebat, hac ratione: Ex Gregis, Vallis, ac Fontis, in totam Australem regionem usque ad desertum Sinai. Ex porta Piscium in Emaunta castellum, in Bethlehem, Ioppen, in omnem Palæstinam, ad magnum usque mare. Ex Porta veteri ad Tyrum, & Sydonem, atque posterioribus sœculis ad Cæsaream. Ex ea verò quam Equorum appellatam diximus, ad Dan, & Emath, atque Damascum. Ex Biniam porta in sylvas

ANTIQV
RAPHIA
CIPVE E
HISTOR
collatione

in sylvas Biniaminitidis tribus, vnde lignorum ingens copia in urbem asportabatur. Ex aquarum & sterquilini portis in Oliuarum montem virbi proximum, atq. in Iordanem & mare Salis, demumq. in omnes Orientis tractus viæ patebant.

Ex iis verò locis quæ præcipua antiquissimis ac recentioribus temporibus in vrbe fuisse commemorantur, primus & celeberrimus fuit mons domus, cuius descriptio à nobis in sacris Fabricis exposita fuit: & Iebusæorum arx, ad quam iam dirutam arca Domini à Dauid rege asportata fuit, in eoque loco mansit, quoad templum à Salomone constructū consecratumq. fuit: cuius loci vestigia nunc extant, vbi & Christus Pascha cœnasse perhibetur. ibidem Dauid regumque Iudæ sepulchrorum monumenta visuntur. Fuit etiam Domus Dauid inter collem illum, quem modò adnotabamus, & montem Moriah: hactenusque turris Dauid nomine appellata conseruatur. Mello etiam reliquæ sunt certis ruinis ad montis extrema cōspicuæ. Secundum ambitum montis templi Salomonis domus insignis erat, ad montis prærupta, quæ subiectam vallem magnâ despiciebant versus Austrum. Atque in eodem montis ambitu duæ piscinæ non longè inter se dissitæ; altera ad Ortum maior, quæ inferior piscina dicta est; altera verò secundum murum exteriorem ad Portam gregis appellatam, quinque porticibus instructa, cui ob singulare singulis annis sanitatis beneficium grauissima infirmitudine oppressis hominibus diuinitus exhibitū,

בֵּית הַהֲסָדָה

nomen inditum erat: hæc eadem illo illustri miraculo à Iesu edito celeberrima semper mansit. Fuit & tertia Piscina, quam Néhemias FACTAM appellat, in ciuitate Dauid, inter Occasum & Aquilonem, quam historici altam pedibus quadraginta, latam verò ducentis & quinquaginta describūt.

Atquæ hæc ex antiquissimis operibus præcipua adnotantur.

Illa verò recentiora fuere, sed suis temporibus illustria. Monobazi regis Adiabenæ palatum in Bezetha, secundum montis domus murum Ortum versus, & Antiochi castrum iuxta eundem murum in colle eminenti situm ad Aquilonem, iuxta quem arcus duplex erat, Lithostrotos Græcè, Hebraicè verò Gabatha dictus, vnde præsides populum alloquebantur. huic autem loco contiguum erat Amphitheatrum, & Xistus à gentibus constructa, atque in proximo colle non longè à muro montis Domus ad Occasum Asamanæorū, siue Hasmonæorum, quos Machabæos appellamus, regia, in qua postea Agrippa rex palatum construxit insigne. huic non longè adiacebat Annanæ Pontificis domus, quam Annas Caiaphæ sacer olim tenuisse dicitur. In ciuitatis Dauid Aquilonari extremo versus Or-

tum, Herodis regis magnificentissimum palatum fuit, inferius autem versus Occasum Turris octangula Psephina dicta fuit, ex qua in Arabiam usque prospectus de bello Iud. cap. 6. longissime patebat. Ad Orientem verò in superiori Acra, siue in suburbio, Castrum Assyriorum dictu fuit, Ioseph. lib. 6. cuius ruinae hactenus manent, primum Titi urbem de bello Iud. cap. 4. expugnantis præsidium.

Extra urbis autem ambitum, quæ celeberrima commemoratu dignissima obseruauimus, illa sunt: Oliuarum mons, ab eius arboris copia sic appellatus, ad Ortum situs, tantumque intercedente valle, neque ea nimis ampla, diremptus. Vallis autem à Mello montis extremo incipiens, à Meridie in Ortum excurrit, moliterque deflexa, ad Aquilonem vergit: eam mediam Kedron torrens interfluit, cui ex aquis intra urbem tū manantibus, tum defluentibus origo est. suppeditant verò continuum fluxum Gihon fons, qui ad Occasum urbis non longè à Piscium porta erumpit, atque perpetuo riuo per vallem sui nominis etiam Gihon deducit, piscinam superiorem dictam implet, indeque in natatoriam נִירְעָה suis, Siloë nostris dictam, influit: vnde egressi aquæ, ac breue post spaciū cum aliis riuiulis commixtæ, torrentem efficiunt. Natatoria nomen Fonticulus proximus fecit. ea autem non tantum his aquis, sed etiam canali olim ex Salomonis hortis deducto, alebatur. Sunt prope riulos hos monticuli non procul à Mello, in quibus Salomonis horti fuisse commemorantur. extat eodem loci fons Rogel, quo illi irrigari poterant: hortis autem vicina petra Zoheleth ^{1. Reg. 1.} surgit, Adoniæ regnum citra patris consilium ambientis testis. Atque inter hos montes & riulos eos quos commemorauimus, quæ intercedunt valles, non ita magnæ ab Occasu & ab Austro in Ortum projectæ, vallis filiorum Hinnom, aliæ Gehenna dicuntur, Saturni quondam nefariis sacris infamis locus, & postea equorum, mulorū, aliarumque animantium immundis cadaueribus proiiciendis damnatus. Iisdem illis in collibus Isaiæ sepulchrum visebatur, non longè ab hortis regiis & fonte Rogel. vnde etiam in valle illa ampliori, quæ ad Austrum porrigitur, Iosaphat monumētum erat, à quo toti valli nomen est factum.

Atque hæc de veteris Ierusalem situ, & partibus commemoratu dignissimis ad facrorum Bibliorum lectionem nunc breuiter exposuisse satis fuerit; dicimus autem aliæ plura & exactiùs, Deo nostra studia promouente, cùm etiam eiusdem urbis instauratione postremam, quam ab Aelio Adriano factam legimus, nomenque Aeliæ impositum referemus.

F I N I S.

